

Теорія та історія держави і права

УДК 340.12:340.132.6:351.74

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.20763780>

**Правова аргументація як інструмент забезпечення ефективності
правоохоронної діяльності: генеза та сучасність**

Пенько Віктор Львович

кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри теорії та історії
держави і права та порівняльного права, Волинський національний університет
ім. Лесі Українки, 43025, Україна, м. Луцьк, вул. Винниченка, 30,
<https://orcid.org/0009-0001-9975-4755>

Кравчук Микола Артемович

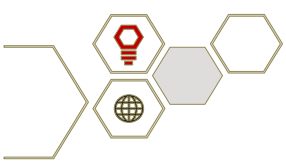
кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри теорії та історії
держави і права та порівняльного права, Волинський національний університет
ім. Лесі Українки, 43025, Україна, м. Луцьк, вул. Винниченка, 30,
<https://orcid.org/0000-0001-5904-7506>

Гламазда Петро Володимирович

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри теорії та історії
держави і права та порівняльного права, Волинський національний університет
ім. Лесі Українки, 43025, Україна, м. Луцьк, вул. Винниченка, 30,
<https://orcid.org/0000-0003-1133-9205>

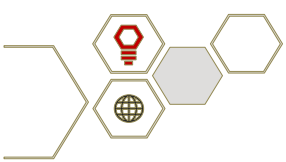
Прийнято: 18.05.2026 | Опубліковано: 30.05.2026

Анотація. Ефективність реалізації владних повноважень дедалі більше
залежить не тільки від формального дотримання норм законодавства, але і від

здатності державних органів забезпечити належну мотивацію своїх рішень, їхню переконливість, передбачуваність і відповідність принципу верховенства права. Метою статті є дослідження генези правової аргументації, визначення основних етапів розвитку та з'ясування її ролі як інструменту забезпечення ефективності правоохоронної діяльності в сучасних умовах. Методологічну основу дослідження становлять діалектичний, історико-правовий, формально-юридичний, системно-структурний, порівняльно-правовий та логіко-семантичний методи, а також метод узагальнення судової практики. У роботі проаналізовано еволюцію наукових підходів до розуміння правової аргументації від формально-нормативних моделей до сучасних концепцій юридичного обґрунтування, заснованих на принципах раціональності, комунікативної взаємодії, юридичної визначеності, верховенства права та захисту прав людини. Розкрито основні напрями розвитку теорії правової аргументації і їх вплив на формування сучасних підходів до правозастосовної діяльності. Особливу увагу приділено аналізу практики Європейського суду з прав людини та Конституційного Суду України, на підставі якої систематизовано сучасні стандарти правової аргументації, що охоплюють вимоги реальності процесуальних гарантій, юридичної визначеності, пропорційності, захисту легітимних очікувань особи, належного мотивування рішень та орієнтації на права людини. Запропоновано систему критеріїв якісної правової аргументації у правоохоронній діяльності, до якої віднесено законність, обґрунтованість, пропорційність, юридичну визначеність, дотримання процесуальних гарантій, перевірюваність аргументації, легітимність і людиноцентричний підхід. Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості їх використання під час підготовки й обґрунтування процесуальних рішень правоохоронних органів, удосконалення правозастосовної практики, а також у навчальному процесі під час викладання юридичних дисциплін.

Ключові слова: верховенство права, юридична визначеність, право на захист, пропорційність, легітимні очікування, судова практика, права людини.

Legal argumentation as a tool for ensuring the effectiveness of law enforcement activity: genesis and modern development

Victor Penko

Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Theory and History of State and Law and Comparative Law, Lesya Ukrainka Volyn National University, 43025, Ukraine, Lutsk, Vynnychenko St., 30,
<https://orcid.org/0009-0001-9975-4755>

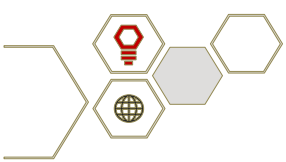
Mykola Kravchuk

PhD in Political Science, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Theory and History of State and Law and Comparative Law, Lesya Ukrainka Volyn National University, 43025, Ukraine, Lutsk, Vynnychenko St., 30,
<https://orcid.org/0000-0001-5904-7506>

Petro Hlamazda

Candidate in Law, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Theory and History of State and Law and Comparative Law, Lesya Ukrainka Volyn National University, 43025, Ukraine, Lutsk, Vynnychenko St., 30,
<https://orcid.org/0000-0003-1133-9205>

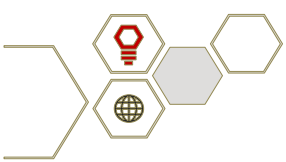
Abstract. The effectiveness of exercising public authority increasingly depends not only on formal compliance with legal provisions but also on the ability of state bodies to provide adequate justification for their decisions and to ensure their persuasiveness, predictability, and conformity with the rule of law. The purpose of the article is to examine the genesis of legal argumentation, identify the main stages of its development, and clarify its role as a tool for ensuring the effectiveness of law enforcement activity under contemporary conditions. The methodological framework of the study includes dialectical, historical-legal, formal-legal, systemic-structural,

comparative-legal, and logical-semantic methods, as well as the method of generalization of judicial practice. The article analyzes the evolution of scholarly approaches to understanding legal argumentation, from formal-normative models to modern concepts of legal reasoning grounded in rationality, communicative interaction, legal certainty, the rule of law, and the protection of human rights. The main directions of the development of the theory of legal argumentation and their influence on contemporary approaches to law enforcement practice are revealed. Particular attention is paid to the analysis of the case law of the European Court of Human Rights and the Constitutional Court of Ukraine, which served as the basis for systematizing modern standards of legal argumentation, including the requirements of the effectiveness of procedural safeguards, legal certainty, proportionality, protection of legitimate expectations, proper reasoning of decisions, and a human rights-oriented approach. The study proposes a set of criteria for high-quality legal argumentation in law enforcement, including legality, substantiation, proportionality, legal certainty, observance of procedural guarantees, verifiability of argumentation, legitimacy, and a human-centered approach. The practical significance of the results obtained lies in their potential application in the preparation and justification of procedural decisions by law enforcement authorities, the improvement of law enforcement practice, and the educational process in teaching legal disciplines.

Keywords: rule of law, legal certainty, right to defense, proportionality, legitimate expectations, judicial practice, human rights.

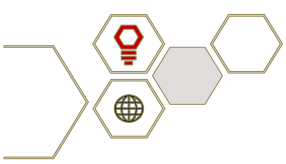
Постановка проблеми. Становлення правової держави, посилення стандартів захисту прав людини та зростання вимог до прозорості діяльності органів державної влади актуалізують проблему належного обґрунтування рішень, що приймаються у сфері правоохоронної діяльності. Сучасна правозастосовна практика потребує не лише формального дотримання норм законодавства, але і переконливої правової аргументації, здатної підтвердити законність, пропорційність і справедливість державного втручання в права та

свободи людини [1, с. 36].

Правова аргументація виступає одним із ключових інструментів забезпечення ефективності правоохоронної діяльності, оскільки через систему правових доводів здійснюється обґрунтування процесуальних рішень, оцінка доказів, реалізація дискреційних повноважень і забезпечення балансу між публічними інтересами та правами особи [2, с. 9]. Від якості аргументації значною мірою залежить як юридична правильність прийнятих рішень, так і рівень довіри суспільства до правоохоронних органів та легітимність реалізації державної влади. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю переосмислення ролі правової аргументації в умовах розвитку сучасних стандартів правосуддя, розширення практики застосування принципу верховенства права та підвищення вимог до обґрунтованості рішень суб'єктів правоохоронної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика правової аргументації, обґрунтованості рішень органів державної влади та забезпечення стандартів верховенства права посідає важливе місце в сучасній юридичній науці, що зумовлено зростанням ролі прав людини, судової практики та вимог до ефективності правоохоронної діяльності. Теоретичні засади дослідження правової аргументації сформовано в багатьох працях вітчизняних учених. Зокрема, П. Рабінович і Т. Дудаш розробили терміно-поняттєвий інструментарій правової аргументації, розкривши її як процес юридичного обґрунтування, переконання та правової комунікації [2]. Натомість М. Козюбра дослідив особливості юридичної аргументації у конституційному судочинстві та підкреслив значення взаємодії правових норм, принципів і цінностей під час прийняття юридичних рішень [3]. У свою чергу, Ю. Шемшученко акцентував увагу на ролі конституційного процесу та принципу верховенства права як основи легітимного правозастосування і розвитку правової держави [4]. Філософсько-правовий вимір проблеми відображено у працях С. Максимова, який, аналізуючи концепцію Роберта Алексі, наголошує на поєднанні

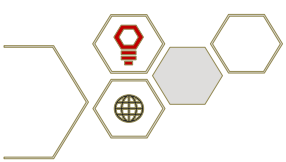
нормативних і ціннісних складових юридичного міркування та необхідності раціонального обґрунтування правових рішень [5].

Практичні аспекти юридичного обґрунтування досліджено Т. Дудаш, яка розкриває значення аргументувальних алгоритмів Європейського суду з прав людини для вирішення юридичних конфліктів і формування переконливих правових позицій [6], а також обґрунтовує необхідність використання логічних, аксіологічних та комунікативних засад у правотворчій діяльності [1]. У статті Л. Діденко доктринальний аналіз розглядається як важливий елемент підготовчої стадії юридичної аргументації та умова забезпечення належної якості судового розгляду [7]. Комунікативний аспект юридичного обґрунтування висвітлено в дослідженнях Я. Пренько, яка пов'язує ефективність правоохоронної діяльності з точністю юридичної термінології, мовною культурою та використанням належних комунікативних стратегій під час реалізації владних повноважень [8].

У зарубіжній юридичній літературі правова аргументація розглядається переважно через призму функціонування судової влади та реалізації принципу верховенства права. Так, Р. Ванджурак та ін. характеризують судове обґрунтування як важливий соціально-правовий механізм функціонування сучасної держави [9].

У дослідженні В. Кістяника розвиток судової аргументації пов'язується з реформуванням судової системи України та її інтеграцією до європейського правового простору [10]. Натомість С. Смоков та ін. досліджують вплив практики Європейського суду з прав людини на формування сучасного розуміння принципу верховенства права у кримінальному процесі [11].

Новітній напрям досліджень пов'язаний із цифровізацією правосуддя та використанням технологій штучного інтелекту (ШІ). Так, Дж. Колленетт та ін. аналізують можливості застосування інструментів пояснюваного ШІ для моделювання юридичного міркування на основі практики Європейського суду з прав людини [12]. Правозахисний вимір юридичної аргументації розкрито в

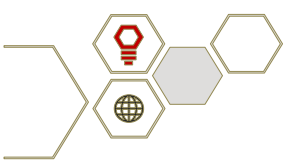

праці А. Коула, яка акцентує увагу на необхідності посилення гарантій захисту правозахисників як складника верховенства права [13]. Значення індивідуалізації юридичного обґрунтування під час застосування запобіжних заходів підкреслюють Е. Кавелідзе та К. Херхеулідзе, що необхідно для забезпечення балансу між інтересами правосуддя та правами людини [14]. У свою чергу, Б. Бако досліджує вплив якості правового обґрунтування державних рішень на рівень суспільної довіри до правових інституцій [15].

Отже, сучасні наукові підходи свідчать про трансформацію правової аргументації від нормативно-позитивістського бачення до комплексної моделі юридичного обґрунтування, що поєднує принципи верховенства права, стандарти захисту прав людини, судову практику, комунікативні механізми та цифрові технології.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значний науковий доробок у сфері правової аргументації, більшість досліджень зосереджена на її теоретико-методологічних, філософсько-правових, судово-процесуальних або комунікативних аспектах. Водночас недостатньо дослідженим залишається питання розгляду правової аргументації як самостійного інструменту забезпечення ефективності правоохоронної діяльності. Наявні наукові праці переважно аналізують окремі елементи юридичного обґрунтування, практику судових органів або стандарти захисту прав людини, проте комплексне дослідження взаємозв'язку між якістю правової аргументації і результативністю діяльності правоохоронних органів залишається фрагментарним. Окремого осмислення потребують питання впливу сучасних стандартів Європейського суду з прав людини та Конституційного Суду України (КСУ) на трансформацію підходів до обґрунтування рішень правоохоронних органів, а також визначення критеріїв, яким повинна відповідати якісна правова аргументація в умовах утвердження принципу верховенства права та людиноцентричної моделі правозастосування.

Актуальність вирішення зазначених питань зумовлена необхідністю

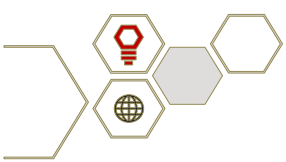

підвищення рівня обґрунтованості рішень суб'єктів правоохоронної діяльності, зміцнення довіри суспільства до правоохоронних органів і забезпечення ефективного захисту прав та свобод людини. Саме тому виникає потреба в проведенні комплексного дослідження генези правової аргументації, сучасних стандартів її застосування та критеріїв оцінювання її якості в правоохоронній діяльності.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є з'ясування ролі правової аргументації у забезпеченні ефективності правоохоронної діяльності шляхом дослідження її генези, сучасних стандартів застосування та критеріїв якісного обґрунтування правозастосовних рішень.

Виклад основного матеріалу дослідження. Витоки сучасної правової аргументації пов'язані з еволюцією наукових уявлень про природу права, механізми обґрунтування юридичних рішень і способи забезпечення їх переконливості в процесі правозастосування.

Генеза сучасної правової аргументації бере початок у нормативістській концепції Ганса Кельзена, який сформував засади формально-юридичного розуміння права. У межах «Чистої теорії права» вчений наголошував, що *«юридична наука повинна досліджувати право таким, яким воно є, а не таким, яким воно має бути»*. Право розглядалося як автономна система чинних норм, відокремлена від моральних, політичних і соціальних оцінок. Важливим положенням стала теза про те, що юридичного значення факти набувають лише через правову норму, яка визначає рамки їх інтерпретації. За такого підходу переконливість правової позиції пов'язувалася насамперед із правильним встановленням юридично значущих фактів і їх відповідністю нормам права, що тривалий час становило основу правозастосовної аргументації [16, с. 1]. Надалі розвиток правових систем та ускладнення суспільних відносин засвідчили недостатність суто нормативного підходу. Практика довела, що формально правильне застосування норми не завжди забезпечує сприйняття рішення як справедливого й обґрунтованого. Це зумовило зміщення наукового інтересу від

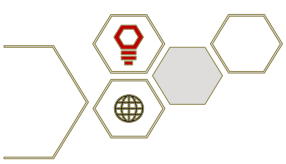

аналізу правових норм до дослідження механізмів обґрунтування рішень і переконання учасників правової комунікації.

Новий етап розвитку теорії правової аргументації пов'язаний із працями Шаїма Перельмана, який запропонував раціональне переосмислення риторики. Учений визначав аргументацію як *«вивчення дискурсивних технік, які спонукають або посилюють прихильність розуму до тез, представлених для його згоди»* [17]. На відміну від нормативізму, де переконливість пов'язувалася переважно з відповідністю правовій нормі, Ш. Перельман акцентував увагу на необхідності врахування особливостей аудиторії, її цінностей і переконань. Унаслідок цього правова аргументація почала розглядатися як інструмент досягнення раціонально обґрунтованої згоди між учасниками правовідносин.

Подальший розвиток зазначених підходів відображено в працях П. Рабіновича, який розглядає правову аргументацію не лише як логічне доведення, а як комплексну діяльність з обґрунтування, переконання та юридичної комунікації. Дослідник підкреслює її багатовимірний характер і можливість застосування в правотворчій, правотлумачній, правозастосовній, науковій та освітній сферах [2, с. 11]. Особливого значення набуває висновок ученого про те, що правове обґрунтування включає правове доведення та правову аргументацію як взаємопов'язані компоненти [2, с. 14]. Саме тому зміст правової аргументації не може обмежуватися виключно юридичними аргументами чи формально-логічними конструкціями, а охоплює ширший процес переконання щодо юридично значущих питань. За такого підходу правова аргументація постає як механізм формування, обґрунтування та сприйняття правових рішень, ефективність якого залежить від їхньої переконливості і здатності бути сприйнятими адресатами.

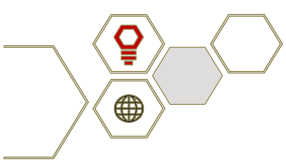
Наступний важливий етап розвитку теорії правової аргументації пов'язаний із працями Роберта Алексі, який змістив акцент із переконання аудиторії на раціональність юридичного обґрунтування [5, с. 89]. Учений розглядав правовий дискурс як особливий різновид практичного дискурсу, що

функціонує в межах визначених правових інститутів і процедур. Водночас він наголошував, що правозастосування не може завжди обмежуватися лише формальним посиленням на закон, оскільки на практиці виникають прогалини, колізії, невизначеність норм та інші складні ситуації, які потребують додаткового аргументативного обґрунтування [18, с. 522]. За таких умов особливого значення набувають аргументи, засновані на принципах права та засадах практичного розуму. Основне місце в концепції Р. Алексі займає ідея *«претензії права на правильність»*. Згідно його позиції, кожне правове рішення претендує не лише на формальну законність, але і на обґрунтованість, справедливість і визнання з боку інших суб'єктів правовідносин [18, с. 523]. Відповідно юридична правильність визначається не тільки відповідністю нормам права, але і можливістю раціонального обґрунтування правової позиції у процесі дискурсу. Такий підхід поєднав вимоги законності, справедливості та раціональності, що має особливе значення для правоохоронної діяльності, де довіра до прийнятих рішень значною мірою залежить від якості їх аргументації.

Розвиток зазначених ідей у вітчизняній правовій науці знайшов відображення в працях М. І. Козюбри, який розглядає юридичну аргументацію як процес обґрунтування правових рішень на основі взаємодії норм права, принципів, доказів і ціннісних орієнтирів. Науковець обґрунтовує необхідність подолання надмірного правового формалізму, наголошуючи, що *«тексти законів ... ніколи не втілюються в чистому вигляді в діюче право»*, а самого закону часто недостатньо для ухвалення справедливого й обґрунтованого рішення [19, с. 172]. У зв'язку з цим юридична аргументація має ґрунтуватися не лише на буквальному тлумаченні нормативного тексту, але і на співвіднесенні його змісту із загальними принципами права, правовими цінностями та конкретними обставинами справи. Вчений підкреслює, що право є динамічним явищем, яке повинно *«йти в ногу з обставинами, що змінюються»*, реагуючи на розвиток суспільних відносин і виклики сучасності [3, с. 8].

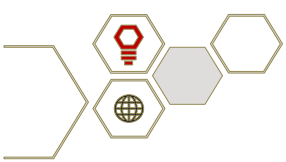
З огляду на це юридична аргументація не може зводитися лише до

буквального тлумачення закону чи формально-логічних операцій. Вона має поєднувати різні способи обґрунтування, враховувати фактичні обставини справи, принципи верховенства права, справедливості та свободи. Такий підхід відображає перехід від нормативістського розуміння права як системи правил до сучасної моделі аргументації, згідно якої визначальне значення мають не лише законність рішення, але і його переконливість, обґрунтованість та суспільна легітимність.

Значний вплив на розвиток сучасної теорії правової аргументації здійснили дослідження у сфері праворозуміння, представлені в дослідженні Ю. Шемшученка та Н. Оніщенко. Науковці розглядають право не лише як систему нормативних приписів, а як *«соціокультурне явище»* і *«динамічне явище»*, що перебуває в постійному розвитку під впливом суспільних трансформацій та європейських інтеграційних процесів [20, с. 744]. Водночас право визначається як втілення *«вічних цінностей, ідеалів справедливості, свободи, рівності»*, зміст яких постійно оновлюється відповідно до потреб суспільного розвитку [20, с. 744]. Як наслідок, його зміст не може бути повністю розкритий виключно через нормативний текст, тому важливим є висновок учених про те, що єдиного універсального підходу до праворозуміння сьогодні не існує, а отже різні правові доктрини формують різні моделі юридичного обґрунтування. Зміст правової аргументації безпосередньо залежить від розуміння природи права, його функцій і ціннісного призначення. За таких умов правоохоронна діяльність потребує не лише формального застосування норм законодавства, але й урахування принципів верховенства права, прав людини, суспільних очікувань і конкретних обставин правозастосування. Саме тому правова аргументація дедалі більше набуває характеру комплексного механізму обґрунтування рішень, який поєднує нормативні, логічні, ціннісні та комунікативні складники.

Для узагальнення еволюції наукових поглядів на сутність і призначення правової аргументації доцільно систематизувати ключові підходи (табл. 1), що

сформували сучасне розуміння цього правового феномена.

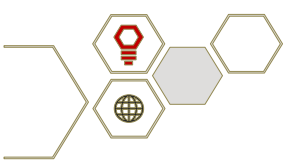
Таблиця 1

Еволюція наукових підходів до розуміння правової аргументації

Автор	Основна ідея	Розуміння правової аргументації	Значення для правоохоронної діяльності
Г. Кельзен	Право як система чинних норм	Аргументація ґрунтується на правильному застосуванні правових норм і встановленні юридично значущих фактів	Забезпечує законність рішень і формальну визначеність правозастосування
Ш. Перельман	Нова риторика та роль аудиторії	Аргументація є процесом досягнення раціональної обґрунтованої згоди шляхом використання переконливих аргументів	Сприяє підвищенню переконливості правових рішень і комунікації з учасниками правовідносин
П. Рабінович	Багатовимірний характер аргументації	Аргументація поєднує обґрунтування, переконання та комунікацію в різних сферах юридичної діяльності	Забезпечує комплексний підхід до обґрунтування рішень у правотворчій і правозастосовній діяльності
Р. Алексі	Правовий дискурс і претензія права на правильність	Аргументація повинна бути не лише законною, але і раціонально обґрунтованою та справедливою	Підвищує якість юридичних рішень у результаті поєднання законності та справедливості
М. Козюбра	Когерентна модель юридичної аргументації	Аргументація базується на взаємодії норм, принципів права, доказів і цінностей	Дозволяє адаптувати правозастосування до сучасних суспільних викликів
Ю. Шемшученко, Н. Оніщенко	Праворозуміння як основа аргументації	Аргументація має враховувати соціокультурну природу права, права людини та цінності справедливості	Орієнтує правоохоронну діяльність на людиноцентризм і захист прав людини

Джерело: узагальнено авторами на основі аналізу [2; 3; 4; 16–19].

Узагальнення наведених наукових підходів дозволяє простежити еволюцію правової аргументації від нормативістського розуміння, орієнтованого переважно на формальне застосування правових норм, до сучасних концепцій, в яких ключового значення набувають раціональність обґрунтування, принципи верховенства права, цінності справедливості та захисту прав людини. При цьому

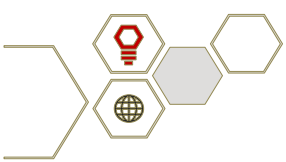

відбувається поступове розширення змісту правової аргументації від інструменту підтвердження законності правового рішення до комплексного механізму забезпечення його переконливості, обґрунтованості та суспільної легітимності. Для правоохоронної діяльності зазначена трансформація має особливе значення, оскільки сучасна практика вимагає не лише формального дотримання законодавства, але і належного обґрунтування прийнятих рішень з урахуванням фактичних обставин справи, принципів пропорційності, юридичної визначеності, верховенства права та міжнародних стандартів захисту прав людини. За таких умов правова аргументація виступає одним із ключових інструментів забезпечення законності, справедливості й ефективності діяльності правоохоронних органів.

Найбільш повно сучасні підходи до правової аргументації відображені в практиці Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) та Конституційного Суду України, правові позиції яких сформували систему критеріїв оцінювання обґрунтованості, законності та пропорційності втручання держави в права і свободи людини.

Показовим для розуміння ролі правової аргументації у правоохоронній діяльності є рішення ЄСПЛ у справі «Салдуз проти Туреччини» [21]. Суд сформував стандарт, згідно якого право на захист має бути реальним та ефективним уже на початкових етапах кримінального провадження. Обмеження доступу до адвоката, яке ґрунтувалося лише на загальній нормі національного законодавства без індивідуального обґрунтування, було визнано таким, що вплинуло на справедливість провадження. Отже, таке рішення демонструє, що ефективність правоохоронної діяльності залежить не лише від формального дотримання процедури, але і від належного обґрунтування будь-якого обмеження прав особи.

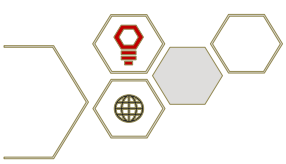
Не менш важливим є рішення ЄСПЛ у справі «Каверзін проти України» [22], в якому акцентовано увагу на обов'язку держави забезпечити ефективне розслідування скарг на жорстоке поводження. Також ЄСПЛ

підкреслив, якщо особа отримує тілесні ушкодження під контролем держави, саме держава повинна надати чітке, логічне та доказово підтверджене пояснення їх походження. Відсутність такого пояснення та формальний характер перевірок свідчать про неналежну правову аргументацію та порушення стандартів захисту від катувань і жорстокого поводження. Значення справи «Каверзін проти України» [22] полягає в тому, що ЄСПЛ пов'язав легітимність діяльності правоохоронних органів не лише з формальним дотриманням законодавства, але і з якістю обґрунтування прийнятих рішень. Суд фактично підтвердив, що належна правова аргументація є важливою гарантією захисту прав людини, запобігання свавілля та забезпечення підзвітності правоохоронної системи.

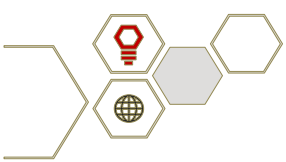
Важливим орієнтиром для аналізу сучасних підходів до правової аргументації є рішення ЄСПЛ у справі «Опаленко проти України» (2025 р.) [23]. Суд розглядав питання використання первинних пояснень особи, наданих без участі адвоката, та їх впливу на справедливість кримінального провадження. На відміну від справи «Салдуз проти Туреччини» [21], де відсутність адвоката стала визначальним чинником встановлення порушення, у справі «Опаленко проти України» [23] ЄСПЛ здійснив комплексну оцінку справедливості провадження загалом. Суд врахував наявність подальших процесуальних гарантій, участь захисника на наступних стадіях провадження та існування достатньої сукупності незалежних доказів вини. Значення цього рішення полягає в тому, що оцінці підлягає не тільки факт процесуального порушення, але і його вплив на справедливість провадження в цілому. Таким чином, справа «Опаленко проти України» відображає сучасний підхід ЄСПЛ, за якого якість правової аргументації визначається здатністю забезпечити баланс між процесуальними гарантіями, доказовою базою та справедливістю судового розгляду.

Важливим прикладом розвитку сучасних стандартів правової аргументації у сфері правоохоронної діяльності є рішення ЄСПЛ у справі «Коваленко проти України» (2026 р.) [24]. Суд сформулював підхід, відповідно до якого вирішальне значення має не формальний службовий статус особи, а фактичне

використання нею владних повноважень і вплив на реалізацію функцій держави. До того ж ЄСПЛ наголосив, що відповідальність держави може наставати і в тих випадках, коли її представники діють поза межами офіційного виконання службових обов'язків, але використовують свій службовий авторитет або надані владні можливості. Особливого значення набувають висновки щодо процесуального аспекту статті 3 Конвенції. ЄСПЛ встановив, що розслідування характеризувалося численними недоліками, зокрема неповнотою доказової бази, суперечностями у висновках експертиз і невиконанням необхідних слідчих дій. За таких обставин національні органи не змогли надати належного пояснення походження тілесних ушкоджень заявника. Суд фактично підкреслив, що правова аргументація повинна ґрунтуватися на повному, об'єктивному та послідовному аналізі обставин справи, а не на формальних процесуальних посиланнях. Таким чином, справа «Коваленко проти України» [24] закріплює стандарт, за яким оцінка правоохоронної діяльності має базуватися не лише на дотриманні процедур, але і на якості обґрунтування прийнятих рішень, ефективності контролю за використанням владних повноважень та реальному забезпеченні прав людини. Це рішення підтверджує пріоритет змістовної, доказової і переконливої правової аргументації над суто формальним підходом до оцінки діяльності державних органів.

Вагоме значення для розвитку сучасної правової аргументації має Рішення Конституційного Суду України від 21 січня 2025 року № 3-р(П)/2025 [25], в якому було розкрито зміст принципу юридичної визначеності як складника верховенства права. Аналізуючи конституційність положень податкового законодавства, КСУ зосередив увагу не лише на формальній законності нормативного регулювання, але і на його здатності забезпечувати передбачуваність правових наслідків і стабільність правового становища особи. У рішенні також було наголошено, що юридична визначеність охоплює вимоги передбачуваності правового регулювання, захисту легітимних очікувань, стабільності законодавства та недопущення свавільного втручання держави в

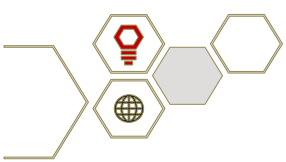
права людини. При цьому особа повинна мати можливість завчасно оцінювати наслідки своїх дій і розраховувати на послідовність діяльності державних органів. Для дослідження правової аргументації це рішення є важливим через те, що демонструє перехід від формального розуміння законності до оцінки якості правового регулювання. КСУ фактично виходить із того, що правова норма має бути не лише чинною, але і чіткою, зрозумілою та передбачуваною для її адресатів. Відповідно аргументація державних органів повинна враховувати не лише буквальний зміст нормативного акта, але і його вплив на права людини та легітимні очікування особи. Таким чином, Рішення Конституційного Суду України № 3-р(П)/2025 [25] закріплює сучасний стандарт правової аргументації, заснований на принципах юридичної визначеності, передбачуваності правового регулювання та захисту особи від свавільного використання державної влади.

Узагальнення практики ЄСПЛ і КСУ дозволяє простежити еволюцію стандартів правової аргументації від вимог формальної законності до сучасної моделі, орієнтованої на права людини та юридичну визначеність (табл. 2).

Таблиця 2

Розвиток стандартів правової аргументації у практиці ЄСПЛ і КСУ

Судове рішення	Проблема, що розглядалася	Основний стандарт правової аргументації	Критерій оцінки дій держави та правоохоронних органів	Значення для забезпечення прав людини
Salduz v. Turkey (2008)	Відсутність адвоката під час первинного допиту підозрюваного	Реальність та ефективність права на захист	Оцінюється не формальна наявність процесуальних гарантій, а фактична можливість особи скористатися правовою допомогою	Формування стандарту обов'язкового доступу до адвоката на ранніх стадіях провадження
Kaverzin v. Ukraine (2012)	Катування та відсутність ефективного розслідування	Обов'язок держави надати переконливе пояснення тілесних ушкоджень особи під контролем влади	Аналізується повнота, незалежність, оперативність і результативність розслідування	Посилення стандартів захисту від катувань і жорстокого поводження
Opalenko v. Ukraine	Первинне зізнання без	Оцінка справедливості	Враховується наявність	Розвиток балансу між

(2025)	адвоката	провадження в цілому (overall fairness test)	компенсаторних гарантій, інших доказів і роль спірного доказу у вирoku	процесуальними порушеннями та загальною справедливістю процесу
Kovalenko v. Ukraine (2026)	Насильство з боку поліцейських поза службою	Пріоритет фактичного змісту поведінки над формальним статусом посадової особи	Аналізується реальний зв'язок дій особи з виконанням правоохоронних функцій	Розширення підходів до відповідальності держави за дії її представників
Рішення КСУ № 3-р(П)/2025	Юридична визначеність у податкових право-відносинах	Передбачуваність правового регулювання та захист легітимних очікувань	Оцінюється можливість особи завчасно передбачити правові наслідки своїх дій	Посилення вимог до якості законодавства й обґрунтованості державного втручання

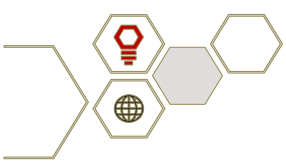
Джерело: узагальнено авторами на основі аналізу [21–25].

Узагальнення наведених правових позицій свідчить про поступову еволюцію стандартів правової аргументації від формального контролю законності до комплексної оцінки обґрунтованості державного втручання в права людини. Особливістю сучасного етапу є те, що оцінці підлягає як результат діяльності правоохоронних органів, так і якість аргументації, покладеної в основу відповідних рішень. У центрі уваги перебувають питання реальності процесуальних гарантій, ефективності розслідування, достатності доказової бази, захисту легітимних очікувань особи та недопущення свавільного використання владних повноважень. Таким чином, належна правова аргументація перетворюється з допоміжного елемента правозастосування на самостійну гарантію законності, справедливості та захисту прав людини. З огляду на це доцільно виокремити критерії, яким повинна відповідати якісна правова аргументація в діяльності правоохоронних органів (табл. 3).

Таблиця 3

Критерії якісної правової аргументації у правоохоронній діяльності

Критерій	Зміст критерію	Практичне значення для правоохоронної діяльності
Законність	Відповідність рішень вимогам Конституції, законів і міжнародних	Забезпечує правомірність втручання держави в права

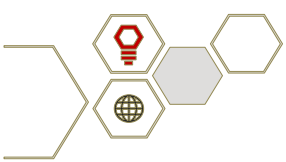
Критерій	Зміст критерію	Практичне значення для правоохоронної діяльності
	стандартів	особи
Обґрунтованість	Наявність достатньої доказової бази та логічного зв'язку між фактами і висновками	Зменшує ризик прийняття свавільних рішень
Пропорційність	Співмірність обмеження прав людини поставленій законній меті	Гарантує баланс між публічними інтересами та правами особи
Юридична визначеність	Передбачуваність правових наслідків і чіткість правових вимог	Сприяє стабільності правозастосування та довірі до держави
Дотримання процесуальних гарантій	Забезпечення права на захист, доступу до правосуддя та справедливого розгляду	Унеможливорює порушення фундаментальних прав учасників провадження
Орієнтація на права людини	Урахування стандартів Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод і практики ЄСПЛ	Забезпечує людиноцентричний характер правоохоронної діяльності
Перевірюваність аргументації	Можливість незалежної оцінки мотивів і підстав прийнятого рішення	Підвищує рівень підзвітності правоохоронних органів
Легітимність	Сприйняття рішення як справедливого й обґрунтованого суспільством	Формує довіру до правоохоронних органів і правосуддя

Джерело: власна розробка авторів.

Таким чином, правова аргументація в сучасній правоохоронній діяльності постає не лише способом обґрунтування окремих процесуальних рішень, а комплексним механізмом забезпечення законності, справедливості, підзвітності й ефективного захисту прав людини, що відповідає сучасним стандартам верховенства права та демократичної правової держави.

Висновки. Проведене дослідження засвідчило, що правова аргументація еволюціонувала від формального обґрунтування застосування правових норм до комплексного механізму забезпечення законності, справедливості та легітимності правозастосовних рішень. Сучасні підходи орієнтують правозастосування не лише на дотримання вимог закону, але і на забезпечення юридичної визначеності, пропорційності, захисту прав людини та переконливості правового обґрунтування.

Аналіз практики ЄСПЛ і КСУ дозволив виокремити ключові стандарти

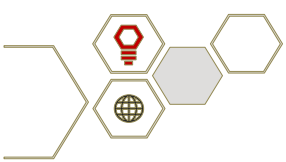
правової аргументації, серед яких особливе значення мають реальність процесуальних гарантій, належне мотивування рішень, юридична визначеність, пропорційність державного втручання та захист легітимних очікувань особи. Встановлено, що оцінка діяльності правоохоронних органів дедалі більше пов'язується з якістю аргументації, достатністю доказової бази та здатністю держави забезпечити ефективний захист прав і свобод людини.

Узагальнення наукових підходів і судової практики дало змогу сформувати систему критеріїв якісної правової аргументації у правоохоронній діяльності, до яких належать законність, обґрунтованість, пропорційність, юридична визначеність, дотримання процесуальних гарантій, орієнтація на права людини, перевірюваність та легітимність. Зазначені критерії визначають сучасну модель правоохоронної діяльності, в якій якість правового обґрунтування виступає необхідною умовою ефективної реалізації владних повноважень і зміцнення суспільної довіри до правоохоронної системи.

Перспективним напрямом подальших досліджень є формування методології оцінювання ефективності правової аргументації у правоохоронній діяльності та визначення критеріїв її відповідності стандартам верховенства права, юридичної визначеності і захисту прав людини.

Список використаних джерел

1. Дудаш Т. І. Аргументування у правотворчості: деякі загальнотеоретичні питання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 8. С. 35–40. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-8/5> (дата звернення: 10.04.2026).
2. Рабінович П. М., Дудаш Т. І. Правова аргументація: термінопоняттєвий інструментарій дослідження. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 2. С. 8–20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/varny_2016_2_3 (дата звернення: 12.04.2026).
3. Козюбра М. І. Теорія юридичної аргументації та її особливості в

конституційному судочинстві. *Вісник Конституційного Суду України*. 2016. № 6. С. 167–180. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vksu_2016_6_25 (дата звернення: 12.04.2026).

4. Шемшученко Ю. С. Проблеми подальшого розвитку конституційного процесу в Україні. *Часопис Київського університету права*. 2016. № 4. С. 7–8. URL: <http://jnas.nbuv.gov.ua/uk/article/UJRN-0001043026> (дата звернення: 10.04.2026).

5. Максимов С. І. Філософія права Роберта Алексі. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2016. № 1 (28). С. 89–97. URL: <https://fil.nlu.edu.ua/article/view/63897/59416> (дата звернення: 10.04.2026).

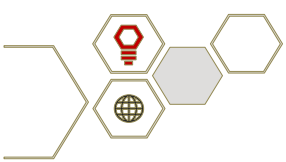
6. Дудаш Т. І. Аргументувальні алгоритми Європейського суду з прав людини як способи правового вирішення. *Право України*. 2025. № 7. С. 21–41. DOI: <https://doi.org/10.33498/louu-2025-07-02> (дата звернення: 10.04.2026).

7. Діденко Л. В. Доктринальний аналіз як обов'язкова умова підготовчої стадії юридичної аргументації у цивільному судочинстві. *Право і суспільство*. 2025. № 1. С. 85–90. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.1.13> (дата звернення: 12.04.2026).

8. Пренько Я. О. Мовна культура в правоохоронній діяльності: значення юридичної термінології та комунікативних стратегій. *Юридичний бюлетень*. 2024. № 35. С. 22–30. DOI: <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2024.35.03> (дата звернення: 11.04.2026).

9. Socio-legal phenomenon of judicial reasoning in the context of the implementation of a functional state / R. Vandzhurak et al. *Social and Legal Studios*. 2025. Vol. 8, № 2. P. 108–117. DOI: <https://doi.org/10.32518/sals2.2025.108> (дата звернення: 10.04.2026).

10. Kistianyk V. The role of judicial argumentation in reforming of Ukraine's judiciary: EU membership perspectives. *Kyiv-Mohyla Law and Politics Journal*. 2023. Vol. 8–9. P. 109–126. DOI: <https://doi.org/10.18523/kmlpj303162.2023-8-9.109-126>

(дата звернення: 11.04.2026).

11. Rule of law principle as a principle of criminal procedure (on materials of the European Court of Human Rights) / S. M. Smokov et al. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. 2022. Vol. 25. № 3. P. 1–8. <https://www.abacademies.org/articles/rule-of-law-principle-as-a-principle-of-criminal-procedure-on-materials-of-the-european-court-of-human-rights-14341.html> (дата звернення: 11.04.2026).

12. Collenette J., Atkinson K., Bench-Capon T. Explainable AI tools for legal reasoning about cases: A study on the European Court of Human Rights. *Artificial Intelligence*. 2023. Vol. 317. Article 103861. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.artint.2023.103861> (дата звернення: 10.04.2026).

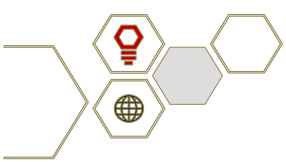
13. Koula A. C. Strengthening the rule of law: the necessity of protecting human rights defenders from criminalisation. *Human Rights Law Review*. 2026. Vol. 26, № 1. Article ngaf039. DOI: <https://doi.org/10.1093/hrlr/ngaf039> (дата звернення: 12.04.2026).

14. Kavelidze E., Kherkheulidze K. The Issue of Individualization in Justifying the Use of Imprisonment as a Measure of Restraint in Criminal Proceedings (in the Context of Georgia). *Law and World*. 2024. Vol. 10, № 32. P. 117–140. DOI: <https://doi.org/10.36475/10.4.10> (дата звернення: 10.04.2026).

15. Bakó B. Who cares about the rule of law? Citizens' rule of law priorities in Hungary and the Czech Republic. *Oñati Socio-Legal Series*. 2026. Vol. 16, № 2. P. 854–888. DOI: <https://doi.org/10.35295/osls.iisl.2488> (дата звернення: 11.04.2026).

16. Kelsen H. *Pure Theory of Law* / transl. from the 2nd revised and enlarged German ed. by M. Knight. Clark, New Jersey : The Lawbook Exchange, Ltd., 2005. 356 p. URL: <https://cdn.oujdaibrary.com/books/612/612-pure-theory-of-law-%28www.tawcer.com%29.pdf> (дата звернення: 12.04.2026).

17. Chaim Perelman. URL: <https://web.archive.org/web/20100108130739/http://www.willamette.edu/cla/rhetoric>

/courses/argumentation/Perelman.htm (дата звернення: 12.04.2026).

18. Simmonds N. E. A Theory of legal argumentation: the theory of rational discourse as theory of legal justification. By Robert Alexy. Translated by Ruth Adler and Neil MacCormick. *The Cambridge Law Journal*. 1989. Vol. 48, № 3. P. 522–525. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0008197300109845>

19. Козюбра М. І. Теорія юридичної аргументації: становлення, стан та перспективи у вітчизняній юриспруденції. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2012. Т. 129. С. 3–10. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/145f2b48-2d67-46da-bf64-a4010bf4190c/content> (дата звернення: 12.04.2026).

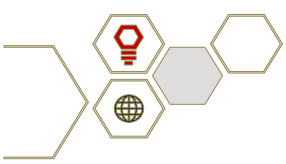
20. Шемшученко Ю. С., Оніщенко Н. М. До питання про проблеми сучасного праворозуміння. *Держава і право*. 2011. № 54. С. 744–745. URL: <https://nasplib.isoftware.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/14256d0c-7b97-4045-8ac8-8950dc51bb1b/content> (дата звернення: 10.04.2026).

21. Case of *Salduz v. Turkey* (Application no. 36391/02) : judgment of the Grand Chamber of the European Court of Human Rights of 27 November 2008. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{%22itemid%22:\[%22001-117602%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{%22itemid%22:[%22001-117602%22]}) (дата звернення: 10.04.2026).

22. Case of *Kaverzin v. Ukraine* (Application no. 23893/03) : judgment of the European Court of Human Rights of 15 May 2012. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/#{%22itemid%22:\[%22001-204048%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/#{%22itemid%22:[%22001-204048%22]}) (дата звернення: 11.04.2026).

23. Case of *Opalenko v. Ukraine* (Application no. 46673/18) : judgment of the European Court of Human Rights of 13 February 2025. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{%22itemid%22:\[%22001-244096%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{%22itemid%22:[%22001-244096%22]}) (дата звернення: 12.04.2026).

24. Case of *Kovalenko v. Ukraine* (Application no. 21425/18) : judgment of the European Court of Human Rights of 13 May 2026. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-250211%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-250211%22]}) (дата

звернення: 12.04.2026).

25. Курілов Є. Рішення КСУ про принцип юридичної визначеності як складник принципу верховенства права. *Юридична практика*. 28 січ. 2025 р. URL: <https://ccu.gov.ua/novyna/yurydychna-praktyka-rishennya-ksu-pro-pryncyp-yurydychnoyi-vyznachenosti-yak-skladnyk> (дата звернення: 12.04.2026).